

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament
Secretaria de Polítiques Educatives
Subdirecció General de Llengua i Plurilingüisme
Servei d'Immersion i Acolliment Lingüístics

Activitats sobre els components de la competència comunicativa

Títol: Endevinalla. La vaca

Nivell: segon cicle d'educació infantil i cicle inicial d'educació primària

Tasques a realitzar per part dels alumnes: **escoltar, aprendre de memòria, deduir i comprendre el significat, i jugar amb les paraules** a partir d'una endevinalla.

Els continguts d'aquesta publicació estan subjectes a una llicència de Reconeixement-No comercial- Compartir 3.0 de Creative Commons. Se'n permet còpia, distribució i comunicació pública sense ús comercial, sempre que se'n citi l'autoria i la distribució de les possibles obres derivades es faci amb una llicència igual a la que regula l'obra original.

La llicència completa es pot consultar a:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/es/deed.ca>

Índex

1. L'endevinalla, un recurs de la literatura popular	4
2. Desenvolupament de l'activitat.....	6
3. Estratègies per al disseny i construcció d'endevinalles.....	8
4. Recull de frases per començar o acabar endevinalles.....	9
5. Material.....	9
6. Exemples de suports visuals per les endevinalles	10
7. Avaluació dels components de la competència oral.....	10
8. Recull d'endevinalles d'animals.....	11
9. Bibliografia i recursos per treballar endevinalles	12
10. Reescriptura d'una endevinalla	13

1. L'endevinalla, un recurs de la literatura popular

Composició, generalment en vers, que es refereix, d'una manera ambigua, a un objecte o a un concepte que cal endevinar.

Gran Enciclopèdia Catalana, 1974

La resolució d'enigmes i endevinalles solia tenir lloc al llevant de taula dels banquets. No és sols un joc: porta a un coneixement diferent i sorprenedor de la realitat, per la imaginació, l'enginy i l'astúcia; més enllà de rodolins i jocs de paraules, entren en la metàfora i l'analogia, el doble sentit, el llenguatge simbòlic, ran de la poesia, i conserven un cert animisme de la realitat.

Soler i Amigó, Joan (1998). *Enciclopèdia de la fantasia popular catalana*. Barcanova

Les endevinalles formen part de la literatura oral, i a l'escola es poden treballar oralment, analitzar-les, entendre-les, memoritzar-les i gaudir dient-les.

Es basen en el domini del joc verbal. Provoquen plaer en escoltar-les i ganes de repetir-les perquè tenen musicalitat. Són una bona eina per a la reflexió metalingüística, juguen amb les comparances i les metàfores per a referir-se al concepte que s'ha d'endevinar.

Són formes d'expressió que atreuen molt l'interès dels nens i nenes. És un llenguatge rítmic que els facilita la memorització, i per als alumnes que adquireixen una L2 constitueix una ajuda per a l'expressió, tant per a l'adquisició de nous fonemes, com de vocabulari, d'estructures, etc.

La competència comunicativa, en la seva dimensió oral comporta el domini de tots els seus components¹:

Component lingüístic: és el coneixement formal de la llengua. Continguts de referència: fonètica, sintaxi, morfologia i fonètica).

Component sociolingüístic: és saber adequar l'actitud i el registre a les diferents situacions de comunicació. Continguts de referència: adequació al context (situació dels participants), el propòsit i les normes i convencions característiques de la interacció.

Component discursiu: és l'habilitat per combinar les formes gramaticals i els significats per aconseguir un text coherent i cohesionat en qualsevol gènere. Els continguts de referència són: la coherència, la cohesió i la varietat discursiva (entrevista, narració, exposició...)

Component estratègic: és la capacitat d'aplicar estratègies de comunicació pròpies i recursos paralingüístics perquè la comunicació sigui eficaç. Els continguts de referència són les estratègies retòriques i de cortesia.

Cal que el docent els tingui en compte tots a l'hora de dissenyar activitats, a fi que els alumnes els puguin desenvolupar.

Cal que el docent els tingui en compte tots a l'hora de dissenyar activitats, a fi que els alumnes els puguin desenvolupar.

¹ Components de la competència comunicativa extrets de: PALOU, J; BOSCH, C. *La llengua oral a l'escola*. Ed. Graó, núm. 143. 2005.

COMPETÈNCIA SOCIOLINGÜÍSTICA	COMPETÈNCIA ESTRATÈGICA
<ul style="list-style-type: none"> - Capacitat de comunicar un contingut lingüístic amb emoció. - Condicions ambientals que afavoreixin l'expressió de sentiments íntims. 	<p>Adequació del volum de la veu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Entonació adequada. - Expressivitat. - Gest i mirada. - Les pauses i els silencis.
COMPETÈNCIA DISCURSIVA	COMPETÈNCIA LINGÜÍSTICA
<ul style="list-style-type: none"> - Recursos retòrics propis de l'endevinalla: musicalitat, ritme, rima, jocs de llenguatge (trobar la paraula amagada). - Complicitat entre significat i significat (normalment el significat no hi és, s'ha de deduir a partir del significat de les pistes que dona el text). 	<p>Treball de sons².</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lèxic, frases fetes i derivació vaca, cua, cap pas a pas clar i català gronxant endevinar i endevinalla. - Morfosintaxi (gènere): la cua: curta, llarga... el cap: petit, gros... - Pauses sintàctiques. - El valor del silenci.

Objectius

- Reproduir l'endevinalla aplicant els aspectes treballats de la competència comunicativa (to de veu, ritme, postura corporal...).
- Escoltar amb interès l'endevinalla.
- Deduir el significat de l'endevinalla.
- Comprendre l'endevinalla i el seu contingut per poder conèixer la solució.
- Aprendre de memòria l'endevinalla i poder-la dir.
- Aprendre a jugar amb les paraules.

² S'haurien de treballar els sons que hem observat que presenten dificultats de pronúncia perquè en la L1 de l'alumne no existeixen o tenen una distribució diferent.

2. Desenvolupament de l'activitat

1. Activitats prèvies a la presentació de l'endevinalla.

- **Joc "Veig veig..."**

Per tal d'acostumar-nos a endevinar coses a partir de pistes farem el joc de "Veig veig..."

Podem començar per fer l'activitat col·lectiva: un alumne se situa al mig de l'aula i diu:

- Veig veig una cosa de... (dóna una pista dient: el color o la mida, forma, gust, lletra...).
- Els altres alumnes busquen coses amb aquesta qualitat i, esperant el seu torn, van dient una cosa d'aquest color cadascun, fins que algú ho endevina.
- L'alumne que ha començat només pot contestar sí o no i pot anar afegint pistes.

Un cop hem fet l'activitat col·lectivament, la farem amb grups de 4 o 5 alumnes. La dinàmica és la mateixa, però ara anem rodant els torns de manera que cada vegada inicia el joc un alumne diferent.

- **Joc amb cartes d'animals**

Repartim a cada nen i nena una carta amb la imatge d'un animal perquè aprengui a dir-ne característiques (té plomes, és petit, camina a poc a poc...).

- **Joc d'endevinar objectes**

Tenim una capsa gran amb un forat a la part de dalt per on podem introduir

un objecte sense que es vegi. Treballarem amb els alumnes l'activitat d'aprendre a fer preguntes per anar fent la descripció i aconseguir endevinar de quin objecte es tracta: és rodó?, serveix per escriure?, és de color groc?, en tenim a la classe?, es pot comprar?...

Es pot treballar sistemàticament durant uns dies per familiaritzar-se amb la lògica de les pistes i saber relacionar el contingut de l'endevinalla amb la seva solució.

- **Ambientar l'aula amb llibres d'endevinalles, capsas d'endevinalles...**

2. Activitat de presentació de l'endevinalla

Es presenta una capsa amb un interrogant al damunt. Comentarem amb els alumnes què hi pot haver dins. Relacionarem el signe de l'interrogant amb quelcom que cal endevinar i per això ens hem de fer preguntes.

A la tapa de la capsa per la part de sota, hi tenim escrita l'endevinalla. La mestra la llegeix amb una bona entonació, acompanyada de gest, fent les pauses adequades, i a continuació es comenta entre tots el significat de:

Pas a pas (a poc a poc, lentament...), gronxant (moviment oscil·lant d'anar i venir que es pot comparar amb quan ells es gronxen...), clar i català (que s'entén sense complicacions).

Va caminant pas a pas

gronxant la cua i el cap,
és fàcil d'endevinar
perquè t'ho he dit clar i català.

Els alumnes diuen les solucions possibles i fan hipòtesis, es van apuntant en una llista a la pissarra, o en una cartolina gran, un foli...

A continuació es treballa l'endevinalla a partir de pistes que aniran sortint de la capsa lligades en un fil i enganxades les unes a les altres:

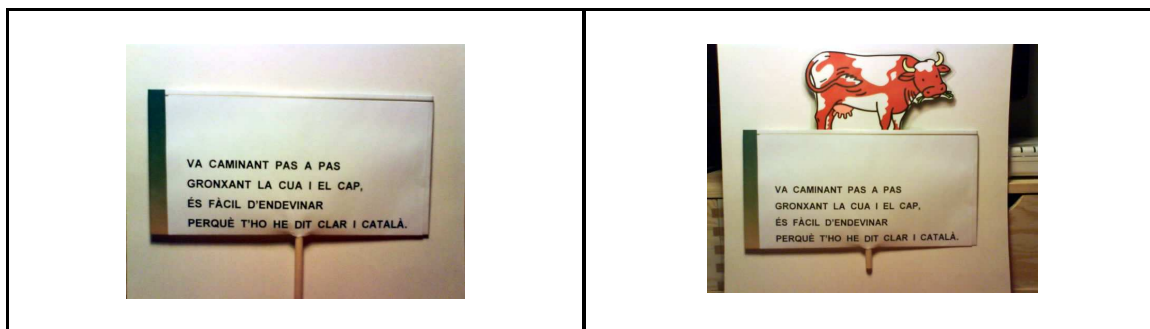
Primera pista: És un animal.

Segona pista: Es desplaça amb quatre potes. Camina amb quatre potes.

Tercera pista: És herbívor. Menja herba.

Quarta pista: Pot tenir taques a la pell.

Cada vegada que se'n llegeix una, s'aniran descartant les solucions que no es corresponguin amb la pista, fins arribar a la solució final: la vaca.

3. Activitats per treballar l'endevinalla i memoritzar-la

- Lectura en veu alta, per part de la mestra, de l'endevinalla, tenint cura de l'entonació. Han de ser capaços d'escoltar fins al final de la lectura.
- Escriure l'endevinalla i penjar-la a la cartellera de la classe.
- Jugar a buscar paraules que hi pot haver dins d'altres paraules.
Exemples: pilota (pi), marieta (mar), armari (mà), cargol (gol)...
- Buscar parelles de paraules que quan s'ajunti l'última síl·laba d'una paraula amb la primera de l'altra es formi una de nova.
Exemples: va caminant (vaca), vaca marró (cama), marró sabata (rosa).
- L'endevinalla a trossos. A partir de l'endevinalla sencera, la trossegem paraula per paraula i l'escrivim en un foli doblegat pel mig (segons la mida de la paraula tallarem el full o bé el farem servir tot).

Després de barrejar totes les paraules, anirem confegint l'endevinalla penjant-la en un fil a l'alçada dels alumnes i ordenant les paraules perquè puguem llegir el text original.

Es pot fer col·lectivament, en petit grup (cadascú té dues paraules), o bé per parelles.

- Memorització de l'endevinalla: la mestra inicia el vers en veu alta i l'alumne l'acaba.
- Recitació de l'endevinalla davant dels altres, utilitzant els moviments corporals que puguin ajudar-ne la memorització i la comprensió.

Exemples: davant l'expressió pas a pas l'alumne camina, amb l'expressió gronxar-se l'alumne es balanceja.

4. Activitats d'ampliació

- Fer un recull d'endevinalles del tema que es treballi (els animals) i tenir-les impreses i amb el dibuix corresponent a sota (vegeu el recull d'endevinalles al final). Es talla pel mig i es barreja de manera que no coincideixi l'endevinalla amb la seva solució, i s'enquaderna amb espiral de manera que es puguin girar els fulls, i així cal llegir-les i buscar la coincidència del text amb el dibuix. Pot llegir-les la mestra i els alumnes busquen la solució, llegir-les en parelles o bé individualment.
- Els alumnes pregunten a casa si coneixen alguna endevinalla i la porten anotada en un full. Aprofitar per fer un treball de les diferents llengües familiars.
- *M'endevines?* Web d'endevinalles per a nens i nenes. Al portal edu365.cat Primària/Llengua catalana/M'endevines.

<http://www.edu365.cat/infantil/endevinalles/portada.htm>

Hi ha endevinalles classificades per quatre nivells de dificultat (debutants, prudents, agosarats, experts). Es poden llegir i escoltar, canviar-hi el tipus de lletra...

3. Estratègies per al disseny i construcció d'endevinalles

- **Aprendre la fórmula per fer una endevinalla.** Pensar en l'encapçalament, anar seguint i fer la rima tenint en compte la descripció de l'element, però sense dir-ne el nom.

Les endevinalles són un bon recurs per treballar la descripció. La paraula clau n'és la solució i, tant si partim de l'endevinalla ja construïda per trobar la solució, com si en volem crear una, es necessita tenir molt clares les seves característiques : com és, per a què serveix, de què està fet, on ho trobo ...

A l'hora de **crear endevinalles** es poden seguir els passos següents, tal com diuen Badia i Vilà (1985):

- Descripció dels trets característics de l'objecte que volem que sigui endevinat.
- Comparació de l'objecte amb altres de semblants (que tinguin característiques de les abans esmentades en comú).
- A partir d'aquí, combinant els elements, podem construir les endevinalles.
- Es creen dos o tres versos amb un nombre de síl·labes determinat i amb una rima adequada i ja tenim una endevinalla.

Exemples:

<p>1. Sóc verda i vaig cargolada m'arrossego i no tinc cames. (la serp)</p> <p>2. Serveixo per descansar tinc quatre potes i no puc caminar. (la cadira)</p>	<p>3. Vaig pel cel, no sóc avió i m'espanto quan sento un tro. (l'ocell)</p>
--	--

4. Recull de frases per començar o acabar endevinalles.

- Ho endevines, miranius?
- Rumia, rumia i endevina-ho!
- Si no ho endevines, vés-ho a preguntar!
- Aquell que no ho endevini serà un ximplet.
- Si bé t'ho mires, segur que ho endevines.
- Endevina què deu ser!
- Si no m'encertes encara ben poc saps.
- Endevina, endevinalla!
- Rumia una estona que ja massa t'he dit.
- Qui no ho endevinarà ben beneit que serà.
- A veure si m'endevines!
- Endevina-ho cap de ruc!
- Endevina tu el que és!

5. Material

- Capsa grossa amb un forat al mig a la part de dalt.
- Capsa amb l'endevinalla i les pistes.
- Cartes d'animals.
- Folis de colors.
- Fil o cordill per confegir.

6. Exemples de suports visuals per les endevinalles

7. Avaluació dels components de la competència oral

COMPONENT LINGÜÍSTIC	SÍ	NO	Observacions
Pronuncia correctament els sons i les paraules.			
És capaç de fer frases utilitzant adequadament l'expressió <i>pas a pas</i> .			
És capaç de fer frases utilitzant adequadament l'expressió <i>clar i català</i> .			

COMPONENT ESTRATÈGIC	SÍ	NO	Observacions
Utilitza el gest quan diu l'endevinalla.			
Acompanya la paraula amb una expressió adequada del cos.			
Controla la postura (cap alçat, cos dret...).			
Utilitza silencis i pauses per fer més comprensible i expressiu el text.			
Utilitza un to de veu adequat a la situació.			
Controla el volum de veu.			
Escolta activament: mirada, assentiment...			

COMPONENT SOCIOLINGÜÍSTIC	SÍ	NO	Observacions
Escolta els altres quan diuen l'endevinalla.			
Diu l'endevinalla adreçant-se als altres.			

COMPONENT DISCURSIU	SÍ	NO	Observacions
Describeu el contingut de l'endevinalla.			
Diu l'endevinalla de pressa.			
Fa preguntes sobre el tema de l'endevinalla.			
Respon preguntes sobre l'endevinalla.			

8. Recull d'endevinalles d'animals

No tinc potes i em bellugo, respiro i no tinc pulmons, passo la vida fent voltes amb un vestit de colors. (el peix)	Mig groga i mig negra vaig de flor en flor, si molt em molestes et clavo el fibló. (l'abella)	Encara que no sóc peix, dins de l'aigua sempre estic i cantant estic contenta així que arriba la nit. (la granota)
Més de cent per un camí no fan pols ni remolí. (les formigues)	Sóc l'enemic del pastor i li robo el bo i millor. (el llop)	Per poc és el meu nom, però poc és el meu nom; una erra m'ha marxat, vegem! qui me l'ha endevinat? (el porc)
Quin és l'animal tibet que porta una serra al cap? (el gall)	Endevina, endevinalla, quin ocell pon a la palla? (la gallina)	Qui quan surt a passejar la casa se sol emportar? (el cargol)
Camino a recules amb aire distret, però si em destorbes et pessigo un ditet. (el cranc)	Com una avioneta que ha perdut el nord, faig acrobàcies com un bon pilot. (la libèl·lula)	M'agrada teixir filats d'assassí. Atrapo les mosques amb llum o a les fosques. (l'aranya)
Voleu saber qui sóc? A veure si sou llestos... Cada ratlla porta una lletra i... Ara ja podeu saber el meu nom... (la vaca)		

9. Bibliografia i recursos per treballar endevinalles

DÍEZ DE ULZURRUN PAUSAS, Asun (coord.) & aa., *L'aprenentatge de la lectoescriptura des d'una perspectiva constructivista. Vol. II.* Barcelona, Graó, 1998.

ALCOVERRO C. *El llibre de les endevinalles.* BARCANOVA, Barcelona 2008.

ALCOVERRO C., MARTÍN L. *El tresor de les endevinalles (Bestioles, El cos humà, La roba, La vida al mas, Fem música i juguem, Parar taula).* BARCANOVA, Barcelona 2004.

BLANCH X. *Endevinalles (Animals, Animals petits).* LA GALERA, Barcelona 2000.

CORREIG M., CUGAT L., RIUS MD. *Una capseta blanca que s'obre i no es tanca.* Col. Guix, GRAÓ Barcelona 2009.

DELGADO JF. *Endevina, endevinaràs, quin animal seràs?* COLUMNA, Barcelona 1995.

Endevina endevinalles (Els animals de la sabana, Els animals de granja, Els animals de la casa, Els vehicles) BEASCOA.

Les meves primeres endevinalles. YOYO, Barcelona 2004.

Cucafera, BAYARD.

Qui sóc? Endevinalles (animals petits, joguines, fruites, animals de mar....). LA GALERA. Barcelona 2002.

M'endevines?

<http://www.edu365.cat/infantil/endevinalles/portada.htm>

Endevinalles

<http://www.edu365.cat/primaria/muds/catala/endevinalles/index.htm>

Endevina endevinalla

<http://www.xtec.cat/~aperafit/p/endevina/inici.htm>

Endevinalles

http://clic.xtec.net/db/act_ca.jsp?id=1153

Endevina, endevineta...

http://clic.xtec.net/db/act_ca.jsp?id=1157

Què ens posem?

http://clic.xtec.cat/db/act_ca.jsp?id=2055

10. Reescriptura d'una endevinalla

Activitat: reescriptura d'una endevinalla (la vaca)		Nivell: P5
<p>Descripció de l'activitat:</p> <p>Els alumnes han memoritzat l'endevinalla de la vaca. L'han treballat oralment: s'han fet exercicis de comprensió i de producció. També han memoritzat el text i l'han recitat als companys i familiars per veure si en saben la resposta.</p> <p>En aquesta activitat se'ls demana que escriguin en parella el text de l'endevinalla a la llibreta on es deixa constància de les coses que van aprenent.</p> <p>Va caminant pas a pas, gronxant la cua i el cap, és fàcil d'endevinar perquè t'ho he dit clar i català.</p>		
<p>Habilitat i microhabilitats que es treballen:</p> <p>Espectura.</p> <p>Pel que fa al procés d'espectura els alumnes no han de contextualitzar, ni planificar perquè el text que han d'escriure està memoritzat i no es pot modificar. La microhabilitat que han de fer els alumnes és la <u>textualització</u> del text i la revisió.</p> <p>L'activitat per parelles facilita que hi hagi interacció entre els alumnes i en algun moment es pugui fer revisions sobre el que s'està produint.</p>		
<p>Funció comunicativa:</p> <p>Metalingüística</p>	<p>Tipus de text:</p> <p>Poètic (endevinalla)</p>	
<p>Procediments que s'apliquen per resoldre l'activitat</p> <ul style="list-style-type: none"> - Segmentació - Valor sonor de les grafies - Aplicació via fonològica i via lèxica (poden tenir alguna paraula memoritzada globalment) - Producció de les lletres 		
<p>Materials per fer l'activitat</p> <ul style="list-style-type: none"> - Llibreta: Els meus textos. - Endevinalla escrita de la vaca amb el referent visual d'una vaca. - Endevinalla amb buits perquè els alumnes puguin escriure la paraula que falta. - Lletres de confegir. - Referents visuals de l'aula (especialment l'abecedari i les paraules curtes). 		

Adaptacions de l'activitat per donar resposta a la diversitat de l'aula	
escriptura indiferenciada	
Escriptura diferenciada	<p>Simplificar el text que han d'escriure. Només hauran d'escriure la solució: vaca</p> <p>Buscar a la paraula "vaca" si hi ha lletres repetides. Identificar si alguna lletra d'aquesta paraula la té al seu nom o al nom d'algun company.</p> <p>Copiar l'endevinalla amb l'ajuda del model.</p>
Escriptura sil·làbica	<p>Simplificar el text que han d'escriure. Donar l'endevinalla amb buits perquè escriguin la paraula que falta, es poden ajudar del model.</p> <p>Compondre la solució amb lletres de confegir. Fer reflexions sobre l'ordre de les lletres, que no en pot sobrar cap, quines saben com sonen...</p>
Escriptura sil·labicoalfabètica	<p>Recordar que poden consultar el referent que tenen a la classe de l'abecedari.</p>
Escriptura alfabètica	<p>Recordar que poden consultar el referent que tenen a la classe de l'abecedari i el referent de les paraules curtes (articles, és, va...)</p>
Escriptura ortogràfica	<p>Utilitzar els referents de les normes ortogràfiques que s'han treballat amb els alumnes.</p>